ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMO priedas

Nr. 360

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Kiek gyva šeima, tiek ir valstybė

Paprašytas įvardyti esmines mūsų kultūros ir mūsų valstybės problemas, visuotinai pripažintas Lietuvos teatro ir kino aktorius Vidas PETKEVIČIUS atsakė, kad nūdienos Lietuva yra nedovanotinai užmiršusi, jog būtent šeima yra gyvybingiausioji kiekvienos valstybės ląstelė. „Kol nesijausime vienos šeimos nariais, tol neturėsime ir bendrų interesų“, - „Respublikai“ sakė jis.

Rimvydas STANKEVIČIUS
„Respublikos“ žurnalistas

- Šiuo metu skaitau legendinio lietuvių teatro ir kino aktoriaus Stasio Petronaičio laiškų knygą, kurioje apie aktorystę kalbama toli gražu ne kaip apie profesiją, o kaip apie sunkų, vingiuotą, bet auginantį ir brandinantį dvasinį kelią. Jūsų paties, jūsų kartos aktorių santykis su pašaukimu, manau, dar patvirtina jo išsakytus žodžius, tačiau stebint jaunesnių kartų aktorius atrodo, kad jiems visa tai tampa vis mažiau aktualu. Kaip manot, kodėl?

- Iš tikrųjų - dvasiniu keliu šiandien nesirūpina niekas. Nežinau, kaip dabar vyksta aktorystę studijuojančių jaunuolių užsiėmimai, kas jiems yra sakoma auditorijose, ko jie mokomi, bet panašu, kad apie dvasinį kelią, gelminius, ne su profesiniais įgūdžiais, o su asmenybės išsipildymu susijusius dalykus su jais nėra pakankamai kalbamasi. Todėl ir aktorystę, net ir tapę diplomuotais aktoriais, daugelis jų suvokia graudžiai primityviai - tik kaip kelią į pripažinimą, populiarumą, šlovę...

Žinoma, mūsų kartos žmonėms dvasinio kelio svarbą suvokti buvo nepalyginti lengviau. Juk nelabai buvo iš ko rinktis - dvasinis kelias buvo vienintelis įmanomas būdas priešintis ir tautiškumą, ir žmogiškumą gniuždančiai sovietinei sistemai, vienintelis būdas išlikti.

Todėl man juokingi yra nūdienos kultūros vertintojų postringavimai, esą sovietmečiu lietuvių kultūroje nieko reikšmingo nebuvo sukurta. O kas tuomet, jų nuomone, sovietmečiu išsaugojo gyvą lietuvių tautos dvasią? Kas subrandino tautą nepriklausomybės siekiui? Kas vienijo ją? Argi ne kultūra? Argi ne tai, kas literatūros kūriniuose, teatro scenose buvo išsakoma ezopine kalba, „tarp eilučių“? Argi ne tai, ką, išvažiavę į užsienį, apie lietuvių tautos padėtį kalbėjo sovietmečio Lietuvos krepšininkai, galimybių išvažiuoti turintys teatro aktoriai?..

Štai atsimenu tokį puikų epizodą, nutikusį 1989 metais Švedijoje. Atvažiavome vaidinti E.Nekrošiaus, ir spektaklio metu teatro balkone išskleidėme didžiulę, anuomet dar uždraustą, Lietuvos trispalvę. Reikėjo matyti, kas ten darėsi - kaip persigandęs lakstė teatro direktorius, ko gero, pamanęs, kad už tą vėliavą Rusija ims keršyti Švedijai... O man gera buvo matyti, kad okupuotoji Lietuva yra nepalyginti drąsesnė ir laisvesnė už „laisvąją“ Švediją.

- Menu ir aš tą laiką. Tada išties buvome laisvi. Kaip manot, tebesame laisvi dabar?

- Dabar mes savęs nustojome to klausti - dvasiniai dalykai mums apskritai neberūpi. Dabar yra dėmesio vertas tik vienas klausimas: „Ar apsimoka?“ Ir, deja, tai vienintelė gairė nūdienos Lietuvos gyvenime, pagal kurią visuomenė orientuojama.

Negana to, į tą vienintelį klausimą „Ar apsimoka?“ dargi atsakoma neteisingai. Mat yra pamiršta, kad dvasiniai dalykai taip pat turi ir finansinę vertę. Anais laikais mes juk darėme dvasinius dalykus, apie jokias kitas vertes nė nemąstydami, o jie atnešdavo taip pat ir piniginį pelną.

Lakstyti paskui didesnį honorarą, ypač turint omeny galimybes filmuotis Rusijos bei kitų sovietinių šalių kine, mes ir anuomet galėjom, tačiau prioritetai buvo kiti. Būdavo, jeigu teatre repetuoji spektaklį, visus kino ar televizijos pasiūlymus į šalį meti net nesvarstydamas, kad ir kokiu stulbinančiu atlygiu jie viliotų, nes svarbiausia buvo darbo kokybė, atsakomybė jai ir savajai komandai - drauge vaidinantiems kolegoms, su kuriais jausdavomės besantys viena šeima. Gal todėl ir spektakliai būdavo tokie, kad publikos srautai į juos nemalšo kone dešimtmečiais...

Dabar juk įprasta jokių pasiūlymų neatsisakyti - aktoriai „susilipdo“ sau atlygį iš mažyčių trupinėlių: iš vieno projekto šiek tiek nubyra, iš kito nubyra - taip ir eina žmogus per gyvenimą, kąsnį medžiodamas ir neturėdamas nei laiko, nei jėgų atsiduoti kam nors visa savo esybe.

Žinoma, negaliu jų smerkti - matau ir tikiu, kad iš aktorystės jiems pragyventi, išlaikyti šeimas dabartinėmis kapitalizmo sąlygomis yra nepaprastai sunku. Bet nemažai važinėju, matau tą platųjį kapitalistinį pasaulį ir turiu pasakyti, kad dvasiniam žmonių gyvenimui ten yra palikta kur kas daugiau erdvės nei pas mus, o menininkų santykis su savąja kultūra tikrai nėra taip supragmatiškėjęs. Vadinasi, tokia kultūros padėtis Lietuvoje nėra atsiradusi vien dėl ekonominių veiksnių, bet pirmiausia - dėl apirusios mūsų vertybių skalės.

Redakcijos archyvo nuotr.

- Nuo pasirinkto asmeninio santykio su aktoryste turbūt priklauso ir aktoriaus pajėgumas scenoje? Antai jaunoji aktorių karta - fiziškai yra parengta gal dar geriau, nei buvo jūsiškė, tačiau jų vaidyba vis tiek stokoja gelmės. Kodėl?

- Todėl, kad jie vaidina tik kūnu, bet ne sielos judesiais. Dažniausiai nuėjęs į kokį išgirtąjį šių laikų spektaklį tik pagūžčioju pečiais, sau tyliai galvodamas: „Tokį spektaklį galėčiau vaidinti penketą kartų per dieną.“ Mat vaidinant neprireiktų jokių vidinių pastangų. Tik mechaninių.

- Jūsų „auksinio dešimtuko“ kurso vadovė, šviesaus atminimo režisierė Dalia Tamulevičiūtė mėgdavo sakyti: „Jeigu mes tai rodome scenoje, - vadinasi, jums to reikia.“ Šie žodžiai byloja apie sąmoningą menininkės siekį ugdyti publiką dvasiškai. O ar kelia sau tokias užduotis nūdienos meno kūriniai?

- Deja. Dabar menininkas tesiekia linksminti publiką ir daro tai orientuodamasis į primityviausių teatro lankytojų skonį. Maždaug: „Kas po sunkios darbo dienos dar norės žiūrėti spektaklį, kuriame reikia mąstyti? Kam varginti publiką? Vaidinkim geriau lėkštą komediją - tada patiks visiems.“

Viskas taikoma masėms, nes lankomumas, perkamumas, reitingai šiandien yra vieninteliai meno kūrinio kokybę nusakantys kriterijai. Meninė kūrinio vertė, jo aktualumas mūsų sieloms, jo sužadinami kontekstai mūsų sąmonėse - visa tai šiandien, atrodytų, neturi jokios vertės.

Taip pat nūdienos meno kūriniuose nykte nyksta ir nacionaliniai kontekstai. Šiandien žmonės mokinami gėdytis savųjų šaknų, gėdytis domėtis savimi, autentiška kultūrine prigimtimi... Todėl ir meno kūriniai, užuot padėję lietuviams pažinti unikalią savo prigimtį, asmeninį kiekvieno mūsų pasaulio matymą veikusią nacionalinę pasaulėjautą, užuot kalbėję apie tuos skaudulius, kurie mūsų tautai išties skauda, svarsto kaži kokias globalias problemas, niekaip neatliepiančias į klausimus apie mūsų pačių būtį. Menas nustojo kalbėti apie tai, kas mūsų sieloms išties yra svarbu, esmine tema pavertęs lytiškumą, toleranciją, socialines problemas... Na, argi gali meno kūrinys publikai būti paveikus, jei nei su meno kūrinyje sužadintais kontekstais, nei su jo herojų pasaulėvoka Lietuvoje gyvenantys žmonės negali tapatintis - visa tai, ką jie mato, girdi ar skaito, teatlieka pažintinę funkciją, nes yra ne apie juos ir ne jiems.

- Kažkuriame interviu, paklaustas apie tai, kas jums šiame pasaulyje svarbiausia, atsakėte: „Šeima, Tėvynė ir mano darbas.“ Puikus atsakymas. Pamaniau, o ar ne tokia pati turėtų būti ir kiekvienos valstybės programa?

- Turėtų, bet, deja, nėra. Man atrodo, kad mūsų valstybė yra nedovanotinai užmiršusi, kad būtent šeima yra mažiausioji ir gyvybingiausioji kiekvienos valstybės ląstelė, kurių jungtys - įsikabinimas, kaip chminėje reakcijoje, vienai į kitą - ir sudaro tautą, valstybės visuomenę, Tėvynę mylinčių ir ja besirūpinančių žmonių visumą. O ar pas močiutes šiuo metu auganti jaunoji Lietuvos karta, tėvelio, grįžtančio iš Švedijos, ir mamytės, grįžtančios iš Airijos, sulaukianti vos po keletą kartų per metus, žinos, ką apskritai reiškia žodis „šeima“? Ar supras, kodėl turėtų ir ką apskritai reiškia mylėti Tėvynę? Štai nuo čia, nuo pamatų, ir prasideda mūsų valstybės problemos. Ir valstybę valdančių politikų atsakomybė - taip pat.

Jeigu Lietuvos vadovybėje šiandien turėtume valstybės likimui neabejingų galvotų žmonių, jie mąstytų apie tolesnę nei viena valdymo kadencija Lietuvos ateitį ir valdydami šalį jaustųsi įsipareigoję Lietuvai, o ne partijai. Juk dabar daugelis jų „partijos“ ir „Lietuvos“ sąvokų apskritai neskiria.

Žinoma, nenoriu visos atsakomybės suversti vien tik ant politikų pečių. Manau, ir pačios šeimos turėtų būti aktyvesnės, vienytis, reikalauti savo teisių. Taip pat ne vien mokslo disciplinų išdėstymu turėtų užsiimti mokykla. Būtent ji galėtų tapti stipria, nacionalines šaknis jaunuomenės protuose bei širdyse ugdančia, šeimų interesams atstovaujančia institucija, formuojančia nacionalinius ir moralinius ateities Lietuvos prioritetus.

- Ką galėtume ir privalėtume atlikti mes, kultūros ir meno žmonės, kad Lietuvos gyvenimas įgytų daugiau turinio?

- Čia vėl derėtų grįžti prie jau mano minėtos gyvybingiausios valstybės ląstelės - šeimos. Atsimenu, kokios anksčiau būdavo Teatro dienos šventės, kaip sugužėdavome vieni į kitų premjeras, kaip „sirgdavome“ vieni už kitus ir džiaugdavomės vieni kitų pasiekimais... Nes tai buvo mūsų visų pasiekimai, lietuvių kultūros pasiekimai, Lietuvos valstybės pasiekimai. Teatro visuomenė buvo sukurta kaip šeima - toks buvo ir mūsų Jaunimo teatras. Dabar nėra įprasta aktoriams ateiti į kolegų premjeras, net - į savojo teatro spektaklius. Per šventes vėlgi išsiskirsto kas sau... Netgi šitai jiems jau nebėra brangu.

Šiandien, deja, nebeliko šeimos pojūčio nei teatre, nei visuomenėje.

Manau, kol nesuvoksime, kad visi esame vienos šeimos nariai, kol neimsime nuoširdžiai ir natūraliai linkėti vieni kitiems gero, tol nesies mūsų tarpusavyje ir bendri interesai. O jeigu mūsų visuomenė bendrų interesų neįgis, pagalvokite, kas, kur ir kaip galės tiems interesams atstovauti?

Kaip pavyko taip nusigyventi?

Pakalbėti apie socialinę nelygybę Lietuvoje paskatino įdomus dviejų faktų sugretinimas. Štai kai suserga vaikas, tėvams nedarbingumo pažymėjimas išrašomas ne ilgiau nei dviem savaitėms. Motyvuojama tuo, kad valstybė neturi daugiau pinigų. Tačiau tuo pat metu į pensiją išėję, bet dirbti likę Konstitucinio Teismo teisėjai vienu metu gauna ir darbo užmokestį, ir valstybinę pensiją. Vieniems pinigų nėra, o kitiems yra. Ar taip turėtų būti?

Apie tai prie ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMO apskritojo stalo diskutavo Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras Nikolajus MEDVEDEVAS, Seimo narys, buvęs užsienio reikalų ministras Povilas GYLYS, Pirmosios vyriausybės prekybos ministras Albertas SINEVIČIUS ir filosofas Vytautas RUBAVIČIUS. Diskusiją vedė žalgirietis Gediminas JAKAVONIS.

N.MEDVEDEVAS: Lietuvoje viską sprendžia politikai, ir ne visada pačių šviesiausių galvų. Nepasakyčiau, kad Lietuvoje trūksta protų, Lietuva net neišnaudoja visų jų. Pamenu, Sąjūdžio laikais buvo surinktas didžiulis protinis potencialas ir tai buvo tikra demokratija, kai kiekvienas galėdavo išsakyti savo nuomonę. Net jeigu ta nuomonė skyrėsi nuo daugumos nuomonės, jis netapdavo tautos priešu. Vėliau tai pradėjo nykti, kol priėjome iki dabartinės situacijos.

Išsprendę vieną klausimą mes tos socialinės nelygybės nepanaikinsime. Netvarka visose srityse. Pavyzdžiui, medicina. Žmogus laukia eilėje pas daktarą priėmimo, kol numiršta. Išsikvieti greitąją pagalbą į namus, bet ji neatvažiuoja, nes negali. O kas dedasi mokyklose? Graikijoje kadaise Sokratas pasakė: „Laiminga toji tauta, kurios patys doriausieji ir protingiausieji tampa mokytojais.“ Ar pas mus sudaromos sąlygos, kad doriausieji ir protingiausieji taptų mokytojais?

Reikia išnaudoti protinį Lietuvos potencialą, surinkti kuo daugiau protingų žmonių, nepriklausomai nuo to, ar jie priklauso kokioms nors partijoms, ir surengti didelį apskritąjį stalą, kaip išvesti Lietuvą iš tos būklės. Nes Lietuva pamažu gali tapti gūdžia provincija Europoje - matome tokias tendencijas.

G.JAKAVONIS: Kai gimė Sąjūdis, tai ten išties buvo Lietuvos elitas - kultūros, meno, politikos, ekonomikos. Kodėl viskas pasikeitė?

P.GYLYS: Iš tikrųjų, kol dar buvo gyvas pirmasis Sąjūdis, į paviršių kilo ryškūs žmonės. Formavosi geras elitas. Aš prisimenu mūsų pirmąsias vyriausybes. Atsimenu, kaip buvo renkami ministrai. Vyko apklausos, kad ministras būtų priimtinas, pavyzdžiui, kultūrininkams ar švietimo darbuotojams, kad turėtų ekonominės veiklos patirtį.

Dabar yra visiškai kita situacija. Labai gerai matyti iš Latvijos pavyzdžio. Latviai tik praėjus dviem mėnesiams po rinkimų paskyrė premjerą. Aš supratau, kas vyksta Latvijoje. Ir iš karto pagalvojau apie Lietuvą. Latviai negalėjo surasti žmogaus, tinkamo eiti premjero pareigas. Ryga pilna politikų. Politikų yra. Partijų yra. Bet kai reikia surasti žmogų, kuris realiai gali atlikti premjero funkcijas...

V.RUBAVIČIUS: Valdis Dombrovskis.

P.GYLYS: Tarkime, nors jis liberalas. V.Dombrovskis - žmogus, kurį dar buvo galima rodyti žmonėms. Kas įvyko pas juos ir pas mus? Manau, lygiai tas pats. Yra ydinga atranka. Mes nuėjome į autoritarizmą, iš kai kurių šviesių žmonių sukūrėme tautos priešus. Juos atskyrėme. Išvarėme iš viešojo gyvenimo. Sukėlėme baimės atmosferą. Tiesiai pasakykime, bijo daugelis žmonių. Tame pačiame akademiniame pasaulyje bijo. Tik keli drąsūs žmonės dar išdrįsta pasakyti savo nuomonę. O kiti neina į politiką.

Galiu pasakyti atvirai, atsiribokime nuo konkrečios politinės jėgos. 2012 metais aš įkalbinėjau eiti į politiką žmones, kuriuos pažįstu ir manau, kad jie galėtų atnešti naudą. Beveik niekas nėjo. Dėl įvairių priežasčių. Vieni nematė prasmės, kiti mano, kad politika purvinas užsiėmimas. Iš tiesų yra daug rizikų, kad tave sunaikins, apipils purvais ir t.t. Ir žmonės neina. Tie, kuriuos galima būtų rodyti ir savo šaliai, ir pasauliui, neina.

Aš pastebiu tą mūsų politinio ir viso elito sumenkėjimą, susmulkėjimą. Nematymą to, ką aš vadinu bendruoju gėriu. O teisingumas yra viena iš svarbiausių bendrojo gėrio dalių. Ir socialinis teisingumas yra to gėrio dalis. Lietuvoje mokytojų atlyginimai mažiausi Europoje. Pagal BVP vienam gyventojui atsiliekame maždaug porą kartų, bet mokytojo ar profesoriaus atlyginimais dešimt kartų.

> Negali sakyti, kad mus kažkas iš Marso užkrėtė ir dėl to mes taip nusigyvenome
>
> Vytautas RUBAVIČIUS
> Filosofas

Turime pagrindinę nacionalinę problemą - emigraciją. Visi svarsto, kalba, kaip tai blogai. Bet negirdžiu turiningų kalbų, kaip tą procesą sustabdyti, tik formaliai pakalbame. Mes labai gerai prisimename, kad daug teisingų frazių ir tarybiniais laikais skambėdavo, bet jos būdavo atsietos nuo gyvenimo. Ir dabar atsieta nuo gyvenimo.

N.MEDVEDEVAS: Ėjau kadaise pas amžiną atilsį Justiną Marcinkevičių agituoti jo, kad kandidatuotų į prezidentus. Jis man tada pasakė: „Nikolajau, jeigu nori išgerti skanios kavos, ateik bet kada, konjako irgi bet kada, bet į šitą purvą manęs daugiau netrauk.“

P.GYLYS: O čia turiu velioniui priekaištą. Jis turėjo eiti.

A.SINEVIČIUS: Ne veltui užsiminėte apie Sąjūdžio pradžią. Žmonės turi būti kompetentingi, turi būti dori. Ir, akcentuočiau, turintys gyvenimo patirtį. Žmogus, turintis gyvenimo patirtį, pradirbęs vadovaujamame darbe, kažką sukūręs tais laikais. Ne taip, kaip dabar - ateina A.Bilotaitė ir vos ne Klaipėdos miesto meras. Jūs pagalvokit, ką ji ten darytų!

Sąjūdis iškilo kovodamas už socialinę teisybę, prieš privilegijas. Ne vieną kartą ėjau ministro pareigas. Man išeinant iš penktosios vyriausybės alga buvo 730 litų. Negavau jokių žemių, jokių lengvatų.

Inteligentas turi vieną blogą bruožą - jis gauna į vieną žandą ir pagal Kristaus mokymą atsuka kitą. O negeri, įžūlūs, bjaurūs, žemi žmonės puola ant to inteligento. Atėjo visokie karštakošiai, kurie nieko kitaip nesugeba daryti, ir pradėjo valstybę valdyti. O inteligentai nusisuko ir vienas po kito pasitraukė į šalį. Tai yra didelė tragedija.

Degradacija ne Vilniuje prasidėjo, Seimo nariai, tarp jų ir tamsta, Povilai, nežino, kas Lietuvoje darosi.

P.GYLYS: Puikiai žinau, aš molėtiškis.

A.SINEVIČIUS: Na, tai Molėtai dar ne visa Lietuva.

P.GYLYS: Didžioji dalis vargsta ir aš juos matau.

A.SINEVIČIUS: Taip, taip. Ir nuvažiuok tu į Siesikus, nuvažiuok į Kavarską, į Pagirius, pas mane prie Užilgio kaimo, pas ponią Jadzę. Va, ten pamatysi Lietuvą. Ir tos gražios kalbos apie tai, kaip kovojama su alkoholiu, kaip viskas bus puiku, kaip įvyks proveržis ir 2035-aisiais mūsų šalyje bus 3,5 milijono gyventojų, kelia juoką.

P.GYLYS: Aš manau, kad komunizmo pastatymo programa buvo realistiškesnė.

A.SINEVIČIUS: Socialinė atskirtis tik didėja. Teismai dirba sau, susikūrė visokie energetikų klanai. Niekas nieko neišmano. Nueikite dabar pas ministrą pasikalbėti, paaiškinti. Kiekvienas ministras iš baimės užsirakinęs, nes nežino ką atsakyti. Matėte, kaip dabar Seime vyksta Vyriausybės valanda? „Labai ačiū už klausimą, jums atsakysime raštu.“ Velniams man tas tavo atsakymas raštu, atsakyk man dabar, jeigu ką nors suvoki. O jis paprasčiausiai nežino, ką atsakyti.

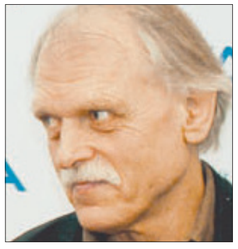

Vadovui baisiausias dalykas - menkavertiškumo kompleksas. Nuo to viskas ir prasideda. Ministras bijo ką nors pasakyti, nes tai gal nepatiks partijos pirmininkui. Ta nekompetencija ir baimė ir yra didžiausia tragedija. Iš čia ir socialinė atskirtis atsiranda. Nėra pasaulyje demokratijos, nebuvo ir nebus. Nikolas Makiavelis (Niccolo Machiavelli) sakė: „Liaudis ir tauta nieko nenori, tik mažiau ją enkite ir netrukdykite jai gyventi.“

V.RUBAVIČIUS: Jeigu kas nors kokiais 1991 metais būtų pateikęs tokį scenarijų, kaip mes dabar gyvename, tai jis, mano manymu, būtų buvęs apšauktas didžiausiu tautos priešu, juodintoju, penktosios kolonos atstovu ir kuo tik nori. Dabar pakaktų į vieną vietą surinkti mūsų raidos, 25 metų sąmoningos raidos, Eurostato duomenis, kad pamatytume, kur esame. Ir negali sakyti, kad mus kažkas iš Marso užkrėtė ir dėl to mes taip nusigyvenome.

Irmanto Sidarevičiaus nuotr.

NE TIK SEIME. Niekas nieko neišmano. Kiekvienas ministras iš baimės užsirakinęs, nes nežino ką atsakyti. Matėte, kaip dabar Seime vyksta Vyriausybės valanda? „Labai ačiū už klausimą, jums atsakysime raštu.“ Jis paprasčiausiai nežino, ką atsakyti

Mes visiškai nusigyvenę pagal visus socialinius rodiklius: emigracija didžiausia pasaulyje, savižudybių skaičius didžiausias. Ir paskutinis dalykas, visos šios situacijos priežastis, kurią visą laiką žinojau, bet dabar tai galima pagrįsti ir skaičiais - jau minėtas mokytojų atlyginimas. Mes esame paskutiniai Europos Sąjungoje pagal tą atlyginimą. Laikome mokytojus vargname skurde. Visuomenė, kuri gali sau leisti turėti tik tokius mokytojus, nepasikeis, nes mokytojas yra visko pagrindas, iš jo atsiranda visi kiti.

> Iš kai kurių šviesių žmonių sukūrėme tautos priešus. Juos atskyrėme. Išvarėme iš viešojo gyvenimo
>
> Povilas GYLYS
> Seimo narys, buvęs užsienio reikalų ministras

Klausimas, kodėl ta padėtis tokia susiklostė. Kai kas kalba apie tai, kad nėra žmonių, apie atranką ir taip toliau, bet žmonės patys atsirinkti negali. Sistema neveikia taip, kad iškiltų kompetentingi ir padorūs, sistema veikia priešingai. Tai ne kieno nors vieno, ne V.Landsbergio, ne A.Butkevičiaus ar D.Grybauskaitės sugalvotas dalykas. Taip suformuota politinė sistema, kuri taip veikia. Ir ji veikia labai gerai. Tik klausimas: kam gerai? Tiems, kas valdo. Tiems, kas valdo, ši sistema veikia labai gerai. Pinigai plaunami, europiniai pinigai ateina. Atsakomybės nėra, o atsakomybė gali būti tik vienu atveju, jeigu yra reali savivalda, jeigu visuomenė politiškai įgali.

Politiškai neįgali visuomenė negali pareikalauti atsakingumo. Visos kalbos, kad rinkėjai pareikalauja atsakingumo, juoko vertos. Nes ar už tą sąrašą balsuosi, ar už kitą sąrašą, juk sistema pati savaime nuo to nepasikeičia. Nes sistema yra jau gerai suformuota. Sistemos požiūriu visi sągeriausia aptarnauti didelius. Valstybės mechanizmas pajungiamas, sakykime, finansiniam kapitalui aptarnauti.

Tas imperatyvas suvokiamas, čia nereikia didelio proto. Jeigu tu jį suvoki ir prisitaikai, tu tampi reikalingas, tu gerai moki veikti, tu kontroliuoji srautus. Kaip reikia kontroliuoti finansinius srautus, supranta daugelis žmonių, kurie šiaip yra nekompetentingi savo srityse. Bet jie labai gerai supranta, kad 20 proc. reikia „nuleisti“ į kažkurią pusę, įkurti viešąsias įstaigas, kurios plautų pinigus, ir taip toliau. Kas šito nežino? Visus 25 metus šitai vyksta.

Kaip toje sistemoje gali susiklostyti socialinis teisingumas, jeigu visuomenė neturi politinės galios? Jis ir negali susiklostyti. Socialinė atskirtis didėja, nes natūraliai didėja noras vis geriau aptarnauti save pasitelkiant valstybės finansus ir valstybės mechanizmą, visą politinį mechanizmą.

Tai mes ir matome, kaip apsitarnauja. Ir čia susiformuoja labai aiškūs klanai, kurie susiję. Klanų, aišku, yra visur, tik klausimas, ar yra politinė sistema, kuri vis dėlto verčia derinti savo interesus, viešąjį gėrį ir nacionalinius interesus. Šitokio supratimo Lietuvoje nebėra. Vienintelių mūsų interesu staiga tampa gynyba nuo Rusijos grėsmės. Aš suprantu, kad tai yra svarbus interesas. O ką ginti? Tik teritoriją? Mes turėjome tą didelę patirtį, kai buvo organizuojamas referendumas dėl žemės pardavimo užsieniečiams. Ką ginti? Jeigu tau aiškina, kad visiškai nesvarbu, kas čia ateis, kas nupirks tą žemę, nes juk žemė neišnyksta, tai ir okupantui atėjus ta žemė neišnyksta. O okupantai, mes žinome, ateina, išeina, va, gyveni sau ir viskas gerai.

Daugelis problemų, kurios kyla iš pačios sistemos, yra neapmąstomos, nes tada akivaizdžiai reikia vieną klausimą iškelti: kaip funkcionuoja sistema ir kas yra

> Net Gariūnuose niekas nepriima tokių į darbą, o jie netikėtai ateina valdyti valstybės
>
> Albertas SINEVIČIUS
> Pirmosios vyriausybės prekybos ministras

tos politinės sistemos pagrindinė yda. Pagrindinė yda yra labai paprasta. Mes neturime realios savivaldos, tai neturime ir žmonių, kurie gyvendami mokosi tvarkytis, politiškai tvarkytis savo aplinkoje, ir paskui natūraliai kompetentingai kyla aukščiau į politinį sluoksnį, ir taip toliau. Ir kitas dalykas, kai politinis sluoksnis privalo visą laiką kalbėtis su visuomene, nes visuomenė turi politinę valią.

N.MEDVEDEVAS: Susidarė sistema, kuri yra palanki ne protingiausiam, o apsukriausiam. Dabar klausia, o kur tas vadas, kuris išvestų. Tai aš norėčiau prisiminti poną Ronaldą Reiganą (Ronald Reagan). Šis žmogus visada remdavosi savo suformuota komanda, o ne pats savarankiškai priimdavo sprendimus. O JAV ekonomika pakilo. Įvardinkite man išminčius patarėjus aplink Lietuvos aukščiausius žmones. Aš žiūriu į tą aplinką ir matau vaikų darželį. Nes vaikų darželyje visi vadui paklūsta ir niekas nepaprieštaraus jo minčiai.

Įsivaizduoju, kad R.Reiganas nebijojo, jeigu jam kas nors prieštaraus. Pas mus šito nėra. Aš labai gerbiu Laurą Bielinį, jis man labai įdomus žmogus. Štai jis dirbo patarėju Prezidentūroje ir pabėgo iš jos.

G.JAKAVONIS: Stasys Jakeliūnas irgi pabėgo.

P.GYLYS: Audronė Nugaraitė pabėgo. Linas Balsys.

N.MEDVEDEVAS: Lietuvoje problemos ir pavojai neteisingai sudėliojami pagal svarbą. Į pirmą vietą iškeliamas Rytų kaimynų pavojus, bet iš tiesų didžiausią pavojų kelia demografinė situacija. Saugumas pirmiausia priklauso nuo demografijos, nuo žmonių mąstymo, nuo jų sugebėjimų ir pilietiškumo.

Aš dažnai vaikams pasakoju, kaip žlugo Romos imperija. Manęs klausia: „Ar tada atėjo kažkokie hunai ir užkariavo?“ Atsiprašau, sakau, Kartagina buvo galinga valstybė, bet Roma atsilaikė. Romos piliečiams viskas buvo svarbu, jie žinojo, kas dedasi, visur dalyvavo. O paskui pradėjo gyventi gyventojai, o ne piliečiai. Gyventojas yra tas, kuriam reikia tik reginių ir duonos. Daugiau nieko nereikia. O tada atėjo hunai, gotai... Ir pelė suvalgytų tokią valstybę. O kol valstybėje gyvena piliečiai, joks agresorius nepuls, nes jis žino, ko sulauks.

V.RUBAVIČIUS: Kodėl piliečiai tampa gyventojais? Todėl, kad politinė valdžia ima pernelyg koncentruoti valdžią savo rankose, atimdama tą valdžią iš piliečių ir versdama juos tik gyventojais.

P.GYLYS: Aš politikoje su pertraukomis ketvirtį amžiaus. Tai galiu pasakyti, gal kadaise, pavyzdžiui, A.Šleževičiaus laikais, valdžia turėjo kažkokią galią. Buvo ir trūkumų, bet buvo priiminėjami sprendimai.

A.SINEVIČIUS: Griežti sprendimai.

P.GYLYS: Greiti, beje, sprendimai. O kas yra valdžia? Turėtų būti tie, kurie turi teisę priimti sprendimus: parlamentas, prezidentas, Vyriausybė. Bet manau, kad ta valdžia nelabai valdo.

Tačiau tie, kurie nėra valdžioje, galvoja, kad mes valdome. Ne, valdo tie, kurie dozuoja tokių žmonių, kaip, sakysime, aš ar V.Rubavičius, Vytautas Radžvilas, nesvarbu kas, pasisakymus. Nes mes kalbame kitaip, „neteisingai“. Vadinasi, visa vadinamoji nomenklatūra yra problema. Valdžioje yra žmonės, kurie nelabai suvokia nacionalinį interesą, nacionalinio lygio bendrąjį gėrį, bet labai gerai suvokia, kad jeigu tu

kalbėsi ir elgsiesi tinkamai, tai tu padarysi karjerą, pavyzdžiui, gausi auditoriaus vietą Briuselyje. Nes tu žinai tas nerašytas taisykles. Jeigu esi nuovokus, tai žinai, kaip reikia elgtis, kad neiškristum iš kandidatų sąrašo. Taigi situacija iš tikrųjų yra sudėtingesnė, nes informacinė erdvė yra smarkiai valdoma.

Kaip jau kalbėta, egzistuoja klanai teisėje, energetikoje ir t.t. Kas dabar vyksta? Vienas po kito pradedami ikiteisminiai tyrimai, teisinės institucijos naudojamos, mano supratimu, politiniams tikslams. Teisinė sistema tapo politinės sistemos dalimi.

Suprantu, kad galimybės patekti į viešumą yra nedidelės. Į pagrindinę, didžiąją žiniasklaidą V.Radžvilui, V.Rubavičiui ir kitiems sunku prasibrauti, bet vis tiek galima. Jaučiu, kad apskritai brėsta nauja psichologinė situacija. Vis daugiau žmonių supranta, kad viskas kreiva. Patekome į stagnaciją. O po stagnacijos turi būti „perestroika“. Lauksime, o gal dar ir prisidėsime prie jos.

N.MEDVEDEVAS: Manai, kad Europa neserga ta pačia liga?

V.RUBAVIČIUS: Europos struktūros yra kitokios.

P.GYLYS: Jie iš senų laikų turi struktūras ir ideologijas, kurios dar kažkiek tą viešąjį sektorių palaiko. Ten irgi vyksta degradacija. Bet mes net nepasiekėme jų lygio ir jau pradėjome degraduoti nuo žemesnio lygio.

A.SINEVIČIUS: Pažiūrėkime, kas pas mus vyksta su aukštuoju mokslu. Aš esu tikslinęs mokslų specialistas, bet, ko gero, moku daugiau eilėraščių ir visokių pavardžių nei šiandien mokslus baigęs filologas. Kiek prirengta vadybininkų! O kas tas vadybininkas? Belytė asmenybė, jis joks specialistas. Net Gariūnuose niekas nepriima tokių į darbą, o jie netikėtai ateina valdyti valstybės. Kurti mano ir jūsų gerovės! Patys nieko nežinodami. Tokie net nežino, iš kur ta elektra, jie galvoja, kad iš „rozetės“. Aha, trūksta elektros, vadinasi reikia dar dvi įrengti.

G.JAKAVONIS: Ką daryti? Vis tas amžinas klausimas. Problemos priežastis lyg ir matome. Tai kaip pasiekti to didesnio socialinio teisingumo?

V.RUBAVIČIUS: Anksčiau valdžią turėjusi partinė nomenklatūra jau 1992-aisiais suvokė, kad vienai, be visuomenės, valdyti yra geriau. Taip lengviau dalytis visą turtą. Susitarei, kaip pasidalysi, ir

> Kai gimė Sąjūdis, ten išties buvo Lietuvos elitas. Kodėl viskas pasikeitė?
>
> Gediminas JAKAVONIS
> Žalgirietis

pasiėmei. Kas dar liko, visuomenė greitai išsitampo, bet paskui pasirodo, kad tai nėra vertinga, nes visi tie čekiai ir pan. yra nuvertinami. Per tuos metus mūsų žmonių sąmonėje nugulė labai daug neteisybės. Ir kadangi žmonės nemato, kad tas socialinis teisingumas būtų mėginamas vienaip ar kitaip įgyvendinti, o pagal visus rodiklius neteisingumo tik daugėja, tai tampa viena iš pagrindinių emigracijos paskatų. Kaip mes galime atsinaujinti, jeigu netenkame tiek proto ir tiek gyvybinės energijos? Atsinaujinti negalime, nebėra jėgų.

Jeigu politinis sluoksnis mąstytų valstybiškai, tai jis suvoktų, kad pirmiausia reikia imtis vieno labai paprasto dalyko - atsisakyti savo vienvaldystės, atiduoti dalį valdžios, kuri buvo uzurpuota, nuleisti ją žemyn ir tegul žmonės tvarkosi savo kasdieniame gyvenime. Kartu su žmonėmis ten tvarkytųsi smulkusis ir vidutinis verslas.

Dar buvo užsiminta apie inteligentų, kultūrinės visuomenės tylą. Iš tikrųjų tyla. Su viskuo tarsi sutinkama, o jeigu nesutinki, vadina-

> Lietuvoje viską sprendžia politikai, ir ne visada pačių šviesiausių galvų
>
> Nikolajus MEDVEDEVAS
> Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras

si, esi ne europietis. Bet, pavyzdžiui, štai kur iš tikrųjų galėjo šie žmonės pareikšti protestą - nesutikti su tuo, kad neleidžiama visuomeniniams komitetams dalyvauti Seimo rinkimuose. Kodėl nebuvo leista? Todėl, kad tai būtų tiesioginės demokratijos srities plėtimas. Bet šitą principą, net savivaldos principą mažai kas supranta.

Kitas esminis dalykas, su kuriuo, beje, ir D.Grybauskaitė ėjo į pirmąją kadenciją - tai tarėjų arba prisiekusiųjų teismai. Ne pirmą sykį kartoju: mes turime teisminę valstybę, bet ne teisinę. Nes teisinė valstybė reiškia vieną paprastą dalyką, kuris išrastas seniai ir kuris yra visiems žinomas. Jis žinomas buvo ir komunistinei nomenklatūrai, anais laikais įvedusiai tarėjų instituciją pagal prisiekusiųjų teismų pavyzdį. Normali visuomenė turi dalyvauti vykdant teisingumą. Be visuomenės dalyvavimo negalimas teisingumas.

Prisiminkime V.Adamkaus atėjimą į prezidentūrą. Aš, pavyzdžiui, tikėjausi, kad Amerikos patirties, demokratijos ir demokratiško valdymo patirties turintis žmogus viską sujudins, tačiau pasirodė, kad vietinė sistema buvo stipresnė. Į tuos postus atėję žmonės negali iš esmės pakeisti politinės sistemos.

Parengė Milda JUODAKIENĖ

Visa filmuota medžiaga tinklalapyje
www.suzalgiriu.lt

Berčiūnų kurortas Respublikos laikais

Berčiūnai - nedidelis miestelis keli kilometrai nuo Panevėžio. Respublikos laikais jis tapo pagrindiniu kurortu Panevėžio miesto ir aplinkinių vietovių gyventojams.

A.Gedeikio archyvo nuotr.

▸ **Keleiviai Berčiūnų geležinkelio stotyje. XX a. 4 deš.**

1929 m. Miškų departamento sprendimu įsteigta Sanžilės vasarvietė. Jos pagrindą sudarė Berčiūnų pušynas. Jis garsėjo sausu ir sveiku oru. Didelę iniciatyvą dėl vasarvietės steigimo rodė miškininkas Jonas Kasperavičius.

Tam reikalui vasarnamiams statyti suprojektuoti 48 sklypai. Jie užėmė 12,64 ha plotą. Parkui paskirta 3,75 ha ir gatvėms 3,55 ha. 1930 m. buvo nutiestos gatvės, jos apsodintos medeliais. Tais pačiais metais visi sklypai buvo išnuomoti.

1931 m. buvo pastatyti 2 vasarnamiai. 1932 m. jau pastatyta 15 vasarnamių, 1933 m. - 7. 1933-1934 m. išgrįsta 5,5 km I eilės vieškelio iš Panevėžio į Berčiūnus. Remiantis kitais šaltiniais, vieškelio ilgis - 4,5 km.

1933 m. Lietuvos Vyriausybės sprendimu ši vasarvietė pavadinta Berčiūnų kurortu. Berčiūnų pušynas buvo laikomas labai sveiku. Kurorto direktoriumi tapo Jonas Kasperavičius. Jis turėjo didelę darbo patirtį. Gimęs 1888 m. lapkričio 1 d. Naujamiesčio valsčiaus Berčiūnų sodžiuje. Tą pačią dieną buvo ir pakrikštytas. Krikštijo Naujamiesčio klebonas.

Tėvai Juozas ir Juozapota Kasperavičiai buvo ūkininkai. Mokėsi Panevėžio realinėje mokykloje. Mokęsis Rygoje. Aukštuosius mokslus baigęs Maskvoje. Nuo 1928 m. gegužės 15 d. iki 1936 m. gruodžio 1 d. dirbo Panevėžio miškų urėdu. 1934 m. jis apdovanotas Gedimino IV laipsnio ordinu.

Panevėžio miesto savivaldybė tapo šio kurortinio miestelio tvarkytoja. Šiame kurorte mėgdavo ilsėtis garsi panevėžietė - visuomenės veikėja, rašytoja Gabrielė Petkevičaitė-Bitė. Ji išdidžiai sėdėdavo savo krėsle.

1933 m. vilą Berčiūnuose įsigijo Panevėžio miesto burmistras Tadas Chodakauskas. 1938 m. balandį savo vasarnamį Berčiūnuose jis pardavė Panevėžio vyskupijai. Pastatas įkainotas 20 tūkst. litų.

Ši vila buvo skirta sergantiems kunigams taisyti savo sveikatą. Joje kartais ilsėdavosi ir Panevėžio vyskupas Kazimieras Paltarokas. Vėliau šioje viloje buvo įrengta koplyčia ir čia buvo laikomos pamaldos. Čia savo vasarnamius turėjo Panevėžio paštininkai ir kitų organizacijų bei įstaigų atstovai.

Panevėžio paštininkai turėjo du vasarnamius ir vienas ūkines patalpas. Prie jų vasarnamio buvo įrengta sporto aikštelė. Taip pat paštininkai buvo išsinuomoję du žemės sklypus.

Į Berčiūnus iš Panevėžio vykdavo specialus traukinys. Geležinkelio stotelė čia buvo dar nuo carinių laikų. Bilieto kaina suaugusiesiems į vieną pusę siekė 40 centų, o vaikams - 21 centą. Taip pat iki Berčiūnų vykdavo ir autobusai. Į kurortą galima buvo nuvykti ir arkliais. Kelionė kainavo 4 litus. Plintant kitam transportui, norinčiųjų vykti su arkliais į Berčiūnus mažėjo.

Berčiūnų kurortas tapo ir žydų mėgstama poilsio vieta. Dalis turtingų žydų turėjo vilas ir jas nuomodavo poilsiautojams. Tai irgi prisidėjo prie susisiekimo gerinimo su Berčiūnų kurortu.

1934 m. birželio 24 d. - liepos 1 d. Berčiūnų pušyne vyko Panevėžio skautų tunto stovykla. Jai vadovavo K.Grigaitis. Į stovyklą atvyko švietimo ministras profesorius Juozas Tonkūnas, vietos kariuomenės ir šaulių vadai. 1935 m. Berčiūnų kurortą aplankė delegacija mokytojų, kurie įvairiais metais buvo baigę Panevėžio mokytojų seminariją. Jie rengė didelį visų laidų susitikimą ir nuvyko aplankyti artimiausio Panevėžio miesto kurorto.

1938 m., remiantis vienais šaltiniais, Berčiūnų kurorte buvo 27 vilos. Remiantis kitais šaltiniais, jau 80 vilų. Turbūt vasarnamių buvo apie 30.

> **Berčiūnų kurortas garsėjo sausu ir sveiku oru**

Kurorte daugiausia vilas turėjo žydų tautybės asmenys. Tai buvo prekybininkai, mėsininkai, vežikai ir kiti. Iš lietuvių daugiausia vilas turėjo įstaigų tarnautojai. Ypač vilų skaičius augo pradžioje, bet vėliau tam augimui ypač pakenkė pasaulio ekonominė krizė.

1938 m. vasarotojų tais metais buvo 414, iš jų 186 - vaikai. Kurorte vasarojo ir 10 užsienio svečių. 4 buvo iš Palestinos, vienas prancūzus, 1 latvis ir 4 užsienio lietuviai. Buvo organizuojami šokiai ir grodavo orkestras.

Berčiūnuose savo vilą turėjo ir panevėžietis Seimo vicepirmininkas Alfonsas Gilvydis. 1936 m. jis buvo išrinktas į Seimą ir tapo jo vicepirmininku.

1939 m. Berčiūnuose laikinai apsigyveno žydų tautybės asmenys, jie atvyko iš hitlerinės Vokietijos užimto Klaipėdos miesto. 1939 m. birželio 18 d. miestelį nusiaubė nedidelė audra. Ji tęsėsi apie 8-10 minučių. Tada audra nurimo, bet kažkiek išgąsdino poilsiautojus.

1939 m. liepos 15 d. atidarytas kurhauzas su poilsio namais, šokių aikštele ir bufetu. Statybai buvo panaudota medžiaga, gauta nugriovus pastatus, kuriuose laikinai gyveno prie plento statybos dirbantys darbininkai.

Kurhauze buvo 10 vietų viešbutis, kurorto direkcijos ir sargo patalpos. Jo statybą finansavo Panevėžio ir Naujamiesčio valsčių savivaldybės.

Berčiūnų kurorto biudžetas per metus sudarė 2500 litų. Palyginti su kitais Lietuvos kurortais, tai buvo labai mažos lėšos. Kiti gaudavo kelis ar keliolika kartų dosnesnę paramą. Lėšas kurortas gaudavo iš viešųjų darbų programos ir Naujamiesčio valsčiaus savivaldybės.

Kurortas užėmė 60 ha plotą, o bendrai Berčiūnų pušynai užėmė 300 ha plotą. Kambarys visam sezonui kainuodavo 100-150 litų. 1939 m. kurortą aplankė 700 vasarotojų. Panevėžiečiai Respublikos laikais turėjo netolimą vietovę, kur buvo galima turiningai ir maloniai praleisti laisvalaikį.

Kurortą juosė dvi upės - Nevėžis ir Sanžilė. Nevėžio vanduo buvo nešvarus dėl Panevėžio miesto gamyklų. Jie labai teršdavo Nevėžio vandenį. Ypač toje srityje pasižymėjo Panevėžio „Maistas“.

Sanžilės upelio vanduo buvo švarus. Čia buvo puikūs statūs ir smėlėti krantai. Ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje šeštadieniais ir sekmadieniais, esant didesniam gyventojų srautui, budėti buvo skiriami 2 policininkai. Jie rūpinosi tvarka kurorte. Buvo draudžiama važinėti dviračiais pievų teritorijoje, nuo 23 val. vakaro iki 6 val. ryto laikomasi rimties. Griežtai buvo draudžiama laužyti medelius ar naikinti įvairias gėles. Automobiliu buvo galima važinėti tik 10 km per valandą greičiu.

Panevėžio apskrities viršininkas Jonas Šlepetys taip pat rūpinosi kurortu. Jo nurodymu buvo perdažytos kai kurios vilos ir aptvertos tvoromis. Jis turėjo planus Berčiūnų kurorte įrengti maudymosi baseiną, nes Sanžilės upės maudymosi vietos buvo per mažos. Berčiūnuose buvo ir lauko teniso aikštelė.

J.Šlepetys iš Panevėžio apskrities viršininkų labiausiai rūpinosi Berčiūnų kurortu. Deja, jis neilgai darbavosi Panevėžio apskrityje.

1939-1940 m. Berčiūnuose buvo statoma nedidelė bažnyčia. Jos statybai paremti 1940 m. gegužės 12-20 d. organizuota loterija. Jos metu surinkta 2671 litas 35 centai pelno. Tai prisidėjo prie greitesnių bažnyčios statybų. Ji pašventinta tik 1944 m. Berčiūnų kurortas buvo mėgstamas panevėžiečių Respublikos laikais.

Elena MARKUCKYTĖ,
Donatas PILKAUSKAS